

POSTANOWIENIE

Dnia 10 marca 2026 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Renata Żywicka

w sprawie z odwołania M. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w T.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Toruniu
o rozłożenie należności składowych na raty,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 10 marca 2026 r.,
zażalenia odwołującej się Spółki na wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z dnia 10 marca 2025 r., sygn. akt III AUa 1215/23,

oddala zażalenie.

[it]

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Toruniu, wyrokiem z 26 lipca 2023 r., sygn. akt IV U 303/23 odmówił odrzucenia odwołania (pkt I), zobowiązał Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Toruniu do wydania decyzji w razie odmowy uwzględnienia wniosku z 13 grudnia 2022 r. odwołującej M. sp. z o.o. w T., o rozłożenie na raty należności z tytułu składek za listopad 2022 r. w terminie miesiąca od daty uprawomocnienia się wyroku (pkt II), stwierdził, że niewydanie decyzji przez organ rentowy nastąpiło z rażącym naruszeniem prawa (pkt III) oraz zasądził od organu rentowego na rzecz odwołującej kwotę 1.800 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania (pkt IV).

Sąd Apelacyjny w Gdańsku, na skutek apelacji organu rentowego, wyrokiem z 26 marca 2025 r., sygn. akt III AUa 1215/23 uchylił zaskarżony wyrok i przekazał

sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Toruniu, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

Zażalenie na wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku wywiodła odwołująca spółka, zarzucając naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na jego treść, w postaci art. 386 § 4 k.p.c., przez niewłaściwą ocenę prawną sprawy i przyjęcie, że Sąd Okręgowy w Toruniu nie rozpoznał istoty sprawy, przez co Sąd Apelacyjny w Gdańsku uchylił wyrok z 26 lipca 2023 r. w sprawie o sygn. akt IV U 303/23 i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Toruniu.

W związku z powyższym skarżąca spółka wniosła o: uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku i zasądzenie od organu rentowego na rzecz odwołującej spółki zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. Z ostrożności wniosła także o nieobciążenie skarżącej spółki kosztami postępowania.

W odpowiedzi na zażalenie, organ rentowy wniósł o oddalenie zażalenia w całości i zasądzenie na rzecz organu rentowego kosztów postępowania zażaleniowego według norm przepisanych wraz z odsetkami.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie wywiedzione w niniejszej sprawie okazało się nieuzasadnione.

W orzecznictwie utrwalony jest pogląd, że kontrola zaskarżonego orzeczenia w trybie zażalenia (art. 394¹ § 1¹ k.p.c.) ma na celu weryfikację przesłanek między innymi z art. 386 § 4 k.p.c. (ten przepis wskazała strona skarżąca). Zatem Sąd Najwyższy sprawdza, czy rzeczywiście doszło do nierozpoznania przez Sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo, że wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Ocena ta nie obejmuje natomiast zarówno merytorycznego stanowiska prawnego Sądu drugiej instancji, jak i prawidłowości zastosowania przepisów prawa procesowego, które nie odnoszą

się do kwalifikacji powstałej sytuacji procesowej w kontekście przesłanek z art. 386 § 2 i 4 k.p.c. Tylko wystąpienie tych przesłanek ma znaczenie w postępowaniu wywołanym wniesionym zażaleniem (por. postanowienie Sądu Najwyższego: z 10 czerwca 2014 r., III PZ 6/14, LEX nr 1486981; z 30 września 2014 r., III UZ 9/14, LEX nr 1515151; z 21 października 2014 r., III PZ 9/14, LEX nr 1532750; z 22 lipca 2015 r., I UZ 6/15, LEX nr 1767098; z 14 lipca 2016 r., II UZ 22/16, LEX nr 2080525 czy z 24 listopada 2017 r., III CZ 35/17, LEX nr 2459681).

Należy przypomnieć w tym miejscu, że postępowanie apelacyjne ma charakter merytoryczny, co oznacza, że sąd drugiej instancji nie może ograniczać się do oceny zarzutów apelacyjnych, lecz musi - niezależnie od ich treści - dokonać ponownie własnych ustaleń, a następnie poddać je ocenie pod kątem prawa materialnego (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008 nr 6, poz. 55). Zasadne wniesienie apelacji powinno zatem prowadzić przede wszystkim do wydania orzeczenia reformatoryjnego, a wyjątkowo tylko orzeczenia kasatoryjnego. Z treści art. 386 k.p.c. wynika, że Sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w trzech wypadkach: w razie stwierdzenia nieważności postępowania (art. 386 § 2 k.p.c.), w razie nierozpoznania przez Sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo, gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.). Ponadto w orzecznictwie utrwalony jest pogląd, że zaistnienie przesłanek do uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, nie statuuje obowiązku, a jedynie możliwość rozstrzygnięcia kasatoryjnego (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 9 lipca 2009 r., II PK 311/08, LEX nr 533041; z 13 listopada 2002 r., I CKN 1149/00, LEX nr 75293 i z 5 lutego 2002 r., I PKN 845/00, OSNP 2004 nr 3, poz. 46).

Jak wspomniano wyżej, w art. 386 § 4 k.p.c. zostały sformułowane przyczyny uchylenia wyroku z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania. Są nimi nierozpoznanie przez Sąd pierwszej instancji istoty sprawy i konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

Odnośnie do pierwszej z powołanych przesłanek uchylenia wyroku do ponownego rozpoznania, w orzecznictwie Sądu Najwyższego zauważa się, że Kodeks postępowania cywilnego posługuje się pojęciem „istota sprawy” w wielu miejscach i w różnych kontekstach normatywnych. Ilekroć ustawodawca odwołuje się do pojęcia „istota sprawy”, zawsze nawiązuje do jej meritum, a więc do tych czynników postępowania, które warunkują orzeczenia o istocie żądań i twierdzeń stron. Przeważnie ustawodawca czyni to zresztą w celu odróżnienia zagadnień merytorycznych od kwestii czysto procesowych (formalnych, incydentalnych, wpadkowych). „Rozpoznanie istoty sprawy” jest pojęciem węższym niż rozpoznanie i rozstrzygnięcie sprawy w ogóle. Nie może być też utożsamiane ani kojarzone z rozpoznaniem tylko kwestii formalnoprawnych. Może ono bowiem oznaczać wyłącznie zbadanie materialnej (istotnej) podstawy żądania pozwu oraz ewentualnie, merytorycznych zarzutów pozwanego. Zatem, a contrario, nierozpoznanie istoty sprawy to zaniechanie przez sąd tego właśnie badania (wyrok Sądu Najwyższego z 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22). W judykaturze pojęcie to interpretowane jest jako wadliwość rozstrzygnięcia, polegająca na wydaniu przez Sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź na zaniechaniu zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony z powodu bezpodstawnego przyjęcia, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (postanowienia Sądu Najwyższego: z 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC z 1999 nr 1, poz. 22; z 15 lipca 1998 r., II CKN 838/97, LEX nr 50750; z 3 lutego 1999 r., III CKN 151/98, LEX nr 519260; z 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12, LEX nr 1231340; z 23 listopada 2012 r., I CZ 147/12, LEX nr 1284698 oraz wyroki tego Sądu: z 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36; z 21 października 2005 r., III CK 161/05, LEX nr 178635 i z 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, OSNP 2009 nr 1-2, poz. 2). Przykładami nierozpoznania istoty sprawy są oddalenie powództwa przez Sąd pierwszej instancji, z uwagi na przyjęcie braku legitymacji procesowej strony, albo w wyniku stwierdzenia wygaśnięcia lub przedawnienia roszczenia, bez przeprowadzenia pełnego postępowania dowodowego - w wypadku, gdy Sąd drugiej instancji nie podzielił stanowiska o wystąpieniu tych podstaw oddalenia żądań (wyroki Sądu Najwyższego: z 23

września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22 oraz z 14 maja 2002 r., V CKN 357/00, LEX nr 55513). Nierozpoznanie istoty sprawy zachodzi wówczas, gdy Sąd pierwszej instancji rozstrzygnął nie o tym, co było przedmiotem sprawy lub zaniechał w ogóle zbadania materialnej podstawy żądania, pominął całkowicie merytoryczne zarzuty zgłoszone przez stronę, rozstrzygnął o żądaniu powoda na innej podstawie faktycznej niż zgłoszona w pozwie, nie uwzględnił (nie rozważył) wszystkich zarzutów pozwanego dotyczących kwestii faktycznych czy prawnych rzutujących na zasadność roszczenia powoda. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, nierozpoznanie istoty sprawy (art. 386 § 4 k.p.c.) polega na nierozpoznaniu przez Sąd pierwszej instancji sprawy w zakresie objętym zaskarżoną decyzją. Chodzi o niedokonanie oceny, czy decyzja jest prawidłowa w świetle przepisów prawa materialnego i na podstawie ustalonego stanu faktycznego (wyroki Sądu Najwyższego: z 22 kwietnia 1999 r., II UKN 589/98, OSNAPiUS 2000 nr 12, poz. 483; z 11 lipca 2007 r., III UK 20/07, OSNP 2008 nr 17-18, poz. 264 oraz postanowienia: z 15 maja 2018 r., I UZ 7/18, LEX nr 2555737 i z 28 czerwca 2016 r., I UZ 11/16, LEX nr 2093748).

Należy też podkreślić, że postępowanie sądowe w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, łączy elementy kontrolne i rozpoznawcze. Pierwszy aspekt każe uznać decyzję organu rentowego za miarodajny przedmiot oceny merytorycznej sądu, druga właściwość umożliwia sądowi autonomiczne rozpoznanie sporu, niezależnie od wniosków wynikających z postępowania administracyjnego. Inaczej rzecz ujmując, sądowi przyznano pełną swobodę ocenną, tak w zakresie faktów, jak i stosowanego prawa (funkcja rozpoznawcza sądu). Tylko zatem przedmiot sporu determinowany jest treścią zaskarżonej przez ubezpieczonego decyzji (funkcja kontrolna sądu). W konsekwencji sąd ubezpieczeń społecznych nie jest związany oceną prawną organu rentowego, ponieważ kontrola zaskarżonej decyzji nie ogranicza się do zbadania prawidłowości kwalifikacji prawnej przyjętej przez organ rentowy, ale polega na zbadaniu materialnoprawnej podstawy rozstrzygnięcia. W rezultacie, sąd ubezpieczeń społecznych nie jest związany błędną kwalifikacją prawną czy wadliwym uzasadnieniem zaskarżonej decyzji (wyrok Sądu Najwyższego z 24 października 2017 r., I UK 220/17, OSNP 2018 nr 8, poz. 109). Sąd ubezpieczeń społecznych, ustalając prawo lub

przysługując świadczenie, ma obowiązek ustalić wszystkie jego warunki, nawet gdy organ rentowy w decyzji negatywnie ocenił tylko niektóre z nich, bez rozpoznania pozostałych (por. w odniesieniu do prawa do emerytury wyrok Sądu Najwyższego z 7 marca 2006 r., I UK 195/05, OSNP 2007 nr 3-4, poz. 55). W związku z tym sąd ubezpieczeń społecznych może stwierdzić brak przesłanek nabycia prawa do świadczenia, którego organ rentowy nie zarzucał, ani w uzasadnieniu decyzji, ani w toku postępowania przed sądem (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z 7 lutego 2002 r., II UKN 42/01, OSNP 2003 nr 22, poz. 551).

Sąd Apelacyjny słusznie uznał, że wyrok Sądu pierwszej instancji nie mógł się ostać, skoro sąd ten uchylił się od obowiązku merytorycznego rozpoznania sprawy. Sąd pierwszej instancji miał bowiem podstawy do oceny zasadności rozstrzygnięcia organu o odmowie zawarcia układu ratalnego, powinien merytorycznie zbadać tę kwestię i wydać merytoryczne rozstrzygnięcie o istocie sporu. Nie ulega wątpliwości, że odmowa uwzględnienia wniosku z art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 479) o rozłożeniu należności z tytułu składek na raty, następuje w formie decyzji administracyjnej, od której przysługuje odwołanie do sądu w terminie i według zasad określonych w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego (art. 83 ust. 1 i ust. 2 tej ustawy; zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 10 grudnia 2024 r. III UZP 3/24, OSNP 2025 nr 4, poz. 38). Ale, jak to wynika z orzecznictwa Naczelnego Sądu Administracyjnego, zakwalifikowanie danego pisma jako decyzji administracyjnej (postanowienia) nie wymaga, aby zawierało ono wszystkie składniki, o których mowa w art. 107 § 1 k.p.a. Niezbędnym natomiast składnikiem uznania pisma za decyzję administracyjną (postanowienie), jest zawarcie w nim rozstrzygnięcia o istocie sprawy (tak m.in. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 15 kwietnia 2025 r., III OSK 427/22, Legalis nr 3207386).

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Najwyższy, z mocy art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., orzekł jak w sentencji. Nie orzeczono o kosztach postępowania z uwagi na to, że postępowanie nie zostało zakończone (art. 108 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.).

Renata Żywicka

[it]

[a.ɪ]